

Risk Alma Davranışı: Çocukluk Çağı Travmaları ve Benlik Saygısı Temelinde Bir Değerlendirme

Risk Taking Behavior: An Evaluation in terms of Childhood Trauma and Self-Esteem

İrem Eker¹, Banu Yılmaz²

¹Psk., Ankara Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

²Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü, Ankara

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, genç yetişkin bireylerde risk alma davranışlarının türleri ve yaygınlığı ve çocukluk çağı travmaları ve benlik saygısı değişkenleriyle ilişkisinin incelenmesidir. **Yöntem:** Çalışmanın verileri, 18-26 yaş arası (ortalama yaş= 21.13, standart sapma= 1,63) 126 kadın, 73 erkek üniversite öğrencisinden, Çocukluk Örsellenme Yaşantıları Ölçeği, Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği ve Risk Alma Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Bu standart ölçme araçlarının yanı sıra, formun başında araştırmanın amacının açıklandığı ve etik konuların bildirildiği bir bilgilendirilmiş onam formu ve katılımcı özelliklerini öğrenmeye yönelik bir demografik bilgi formu kullanılmıştır. **Bulgular:** Betimleyici analizler, en sık görülen riskli davranışların sigara ve alkollü içki kullanmak ve fiziksel kavgalara girmek; az görülen riskli davranışların ise içkili araba kullanmak ve cinsel tacizde bulunmak olduğu ortaya koymuştur. Korelasyon analizi sonucunda, risk alma davranışı ve Çocukluk çağı travmaları arasında pozitif ilişki gözlenirken, risk alma davranışı ve benlik saygısı arasında ise negatif bir ilişki bulunmuştur. Hiyerarşik regresyon analizi, cinsiyet, yaş, cinsel istismar ve fiziksel istismar değişkenlerinin risk alma davranışını anlamlı düzeyde yordadığını ortaya koymuştur. **Sonuç:** Bu araştırma, risk alma davranışlarının, çocukluk çağı travmaları ve benlik saygısı ile ilişkisini göstermiştir. Bu bulgular, ilgili yazın kapsamında ele alınarak doğurguları açısından tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Risk alma davranışı, çocukluk çağı travmaları, benlik saygısı

SUMMARY

Objectives: The purpose of this study is to investigate the types and the prevalence of risk taking behavior in young adults and its relationship with childhood trauma and self-esteem. **Method:** Data were collected from 126 female and 73 male undergraduate university students aged 18-26 years (mean age 21.13, SD=1.63), using three standardized scales, namely, Childhood Trauma Questionnaire, Coopersmith Self-Esteem Inventory, and Risk Taking Behavior Questionnaire. Besides these standardized measures, an informed consent form was used in order to explain the purpose of the study and the ethical issues, and a demographic information questionnaire was used to determine the characteristics of the participants. **Results:** The descriptive statistics revealed that the most frequent risk taking behaviors were smoking, drinking alcohol, and fighting whereas the least frequent ones were driving under the influence, and sexual abuse. The correlation analysis indicated a significant positive correlation between risk taking behavior and childhood trauma, and a negative correlation between risk taking behavior and self-esteem. The predictors of the risk taking behavior were found to be sex, age, sexual abuse, and physical abuse according to the results of the stepwise hierarchical regression analysis. **Conclusion:** This research indicated the relationship between risk taking behavior and childhood trauma and self-esteem. The findings were discussed in terms of their implications with references to the related literature.

Key Words: Risk taking behavior, childhood trauma, self-esteem

(*Klinik Psikiyatri* 2016;19:27-36)

DOI ID: 10.5505/kpd.2016.02996

GİRİŞ

Sağlıklı bir toplum oluşturabilmek ve bunun devamlılığını sağlayabilmek için ülkenin genç nüfusunun önemi tartışılmaz bir gerçektir. Bu yaş grubunun özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, farklı disiplinler tarafından ele alınmayı gerektiren çeşitli sorun alanları söz konusu olmaktadır. Genç yaş grubunda yaygın olarak görülen sorunlu davranışlar, farklı alanların bu sorunla ilgili önleme ve müdahale çalışmalarında yer almasını gerektirmektedir. Bu sorunlu davranışlardan biri, son yıllarda üzerinde daha fazla sayıda çalışmanın yapıldığı risk alma davranışıdır (RAD) (Abdullah ve ark. 2003; Aras ve ark., 2007; Greene ve ark. 2000). Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, alkol ve tütün kullanımı, korunmasız cinsel ilişki, şiddet içeren olaylara karışma gibi riskli davranışlar 10-24 yaş aralığında yüksek oranlarda görülmektedir (WHO, 2011). Risk alma davranışı gelişimsel süreçte uyuma yönelik olarak değerlendirilse de (Greene ve ark., 2000), uzun süreli olumsuz etkileri de gözlenebilmektedir (Ellickson ve ark. 2001).

Bu çalışmada, risk alma davranışının, çocukluk döneminde maruz kalınan travmatik deneyimler ve benlik saygısı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Risk alma davranışının travmatik yaşantıların ardından arttığını gösteren araştırma bulguları (Klein ve ark. 2007; Pat-Horenczyk ve ark. 2007; Senn ve Carey, 2010) ve bu sorunun benlik saygısı ile ilişkisi konusundaki çelişkili bulgular (Jessor ve ark. 2003; Resnick ve ark. 1997; Shrier ve ark. 2001), bu çalışmanın yola çıkış noktasıdır. Bu noktadan hareketle, genç nüfusu önemli ölçüde temsil ettiği düşünülen üniversite öğrencilerinde risk alma davranışlarının türleri ve yaygınlığı ve ülkemizde konuyla ilgili yapılmış araştırmalarda daha önce birlikte ele alınmamış çocukluk çağı travmaları ve benlik saygısı değişkenleriyle ilişkisi incelenmiştir.

YÖNTEM

Örneklem: Araştırmanın örneklemi 18-26 yaşları arasındaki üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılara Ankara ilindeki çeşitli üniversite lerde, kolay erişilebilir örnekleme (convenient sampling) yöntemiyle ulaşılmıştır. Başlangıçta araştırma kapsamında 217 kişiden veri toplanmış,

ancak çok sayıda formu boş bırakan 6 kişinin ve yaşları dâhil edilme ölçütüne uygun olmayan 5 kişinin formları araştırma dışında bırakılmıştır. Ayrıca ölçekleri dolduran 6 katılımcı uç değerlere sahip olduğu için analizlere alınmamıştır. Sonuç olarak, analizler toplam 199 katılımcının formu göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Katılımcıların 126'sı (% 63.3) kadın, 73'ü (% 36.7) erkektir. Yaş uzamı 18-26; yaş ortalaması 21.13'tür (standart sapma=1.63). Sosyoekonomik düzeylerini değerlendirmelerinin istendiği soruya çoğunun (% 86.4) orta sosyoekonomik düzey yanıtını verdiği görülmektedir. Üniversite öğrencisi olmaları nedeniyle ailelerinden farklı bir şehirde yaşıyor olabilecekleri için sorulan "şu anda nerede / ne şekilde yaşıyorsunuz?" sorusu için verilen seçeneklerden "ev arkadaşıyla"yı işaretleyenlerin ağırlıktadır (% 45,7). Ayrıca ulaşılan katılımcıların büyük bölümü (% 71.3) üniversitelerin sosyoloji, psikoloji, felsefe gibi sosyal bilimler bölümlerinde eğitim almaktadır. Araştırmada dışlama ölçütü olarak göz önünde bulundurulmuş "herhangi bir psikiyatrik hastalığı olma" bilgisine olumlu yanıt veren katılımcı yoktur.

Veri Toplama Araçları

Bilgilendirilmiş Onam ve Kişisel Bilgi Formu: Araştırmanın amacının açıklandığı bilgilendirilmiş onam formunda, katılımın tamamen gönüllülüğe dayalı olduğu, istendiğinde soruları yanıtlamaktan vazgeçebileceği, bilgilerin gizli tutulacağı konularında katılımcılara bilgi verilmiştir. Kişisel bilgi formunda ise cinsiyet ve yaş gibi demografik değişkenlere ilişkin sorular yer almaktadır.

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ): Katılımcıların 18 yaş öncesi travmatik maruziyetlerini değerlendirmek amacıyla kullanılan bu ölçek Bernstein ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilmiş; Aslan ve Alparslan (1999) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Toplam 40 maddeden oluşan ölçekte her madde "Ben çocukken..." ifadesiyle başlamaktadır ve sorulan durumların yaşanma sıklığına göre "hiçbir zaman", "nadiren", "bazen", "sıklıkla", "çok sık" şeklinde 5'li Likert olarak puanlanmaktadır. Türkçe formda "duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmâl", "fiziksel kötüye kullanım"

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Değişken		
Yaş	\bar{x}	Standart Sapma
	21.13	1.63
	Sıklık (n=199)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	126	63,3
Erkek	73	36,7
Sosyoekonomik Düzey		
Alt	13	6,5
Orta	172	86,4
Yüksek	14	7
Yaşama şekli		
Yalnız	39	19,6
Ev arkadaşıyla	91	45,7
Ailesiyle	69	34,7
Bölüm		
Sosyal Bilimler	142	71,3
Hukuk	15	7,5
Dil	14	7
Mühendislik -Mimarlık	9	4,5
İktisadi ve İdari Bilimler	7	3,5
Tıp	6	3
Fen Bilimleri	6	3

ve "cinsel kötüye kullanım" olmak üzere üç alt boyut belirlenmiştir. Alt ölçeklerden alınan yüksek puanlar, ilgili türdeki kötüye kullanımın çocukluk veya ergenlikte daha sık yaşandığını göstermektedir (Aslan ve Alparslan, 1999). Türkçe uyarlama çalışmasında, ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .96, alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları ise .94-.96 arasındadır. Ölçeğin bu çalışma için iç tutarlık katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır (n=199).

Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği (CBSÖ): Katılımcıların benlik saygısı düzeylerini belirlemek amacıyla Coopersmith (1986) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin kısa formu 25 maddeden oluşmaktadır ve bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçekten alınabile-

cek puanlar 0-100 arasında değişmekte ve yükselen puanlar benlik saygısında artışı işaret etmektedir. Türkçe uyarlaması Turan ve Tufan (1987) tarafından yapılan ölçekte yer alan maddeler, katılımcının kendisine ilişkin tanımlamalarına uygunlukları açısından evet-hayır biçiminde işaretlemektedir. Bu çalışmada katılımcıların soruları daha kolay yanıtlamaları için ölçek 5'li Likert tipinde sunulmuştur. Ölçeğin araştırma örneklemini için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .83 olarak bulunmuştur (n=199).

Risk Alma Ölçeği (RADÖ): Risk alma davranışı sıklıklarını ve türlerini belirlemek için Bayar ve Sayıl (2000) tarafından geliştirilmiştir. Tek boyutlu olan ölçek 25 maddeden oluşmaktadır ve bir öz bildirim ölçeğidir. Her madde "hiçbir zaman", "nadiren", "bazen", "sıklıkla", "çok sık" şeklinde 5'li Likert olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .81'dir (Bayar ve Sayıl, 2000). Bu çalışmada ölçeğin üniversite dönemine uygun hale gelmesi için, aynı ölçeği kullanan bir başka araştırma da göz önünde bulundurularak (Uludağlı ve Sayıl, 2009) frekans analizinde %50'den daha fazla oranda işaretlendiği belirlenen ilk 6 madde (karşı cinsle arkadaşlık etmek, yaya geçidini kullanmadan karşıya geçmek, gereğinden çok para harcamak, gece eve geç gelmek, ailenin onaylamadığı kişilerle arkadaşlık etmek, arabada emniyet kemeri takmamak) çıkarılmış; analizler, ölçeğin 19 maddesi üzerinden hesaplanan değerler kullanılarak yapılmıştır. Ölçeğin bu haliyle bu araştırma örnekleminde elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .88 (n=199) olarak bulunmuştur.

İşlem

Araştırmanın verileri, aktarılan ölçme araçları kullanılarak toplanmıştır. Formun ilk sayfasında, araştırma etiği çerçevesinde, araştırmanın amacının anlatıldığı, katılımın gönüllülüğe bağlı olduğunun vurgulandığı ve soruları yanıtlamanın herhangi bir rahatsızlığa yol açmayacağı ve gerek duyulursa araştırmacılarla iletişime geçilebileceğinin belirtildiği bir açıklama ve rilmıştır. Ardından, katılımcının bu açıklamalara dayanarak soruları yanıtlamayı kabul edip etmediklerini belirtmeleri istenen bir onam bölümü yer almıştır.

Ölçekler, üniversitelerin farklı bölümlerinde öğrenim gören öğrencilere, araştırmacılar tarafından, uygulamaya izin veren öğretim elemanının dersinin bir kısmı kullanılarak sınıflarda verilmiş, kimlik bilgisi istenmediği ve yanıtların anonim olarak değerlendirileceği tekrar vurgulanmış ve yaklaşık 15 dakika süren yanıtlamanın ardından toplu halde geri alınmıştır.

Veriler, çalışmanın temel amacı doğrultusunda regresyon analizi ile incelenmiştir. Aynı zamanda, risk alma davranışlarının bu örnekteki sıklığına ilişkin bilgi elde etmek amacıyla frekans analizi yapılmıştır. Bu analizler için bir 'Sosyal Bilimler İstatistik Paket Programı' kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve katılımcıların ölçeklere verdiği yanıtlardaki tutarlılığı saptamak amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, Çocukluk çağı travmalarıyla risk alma davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r = .46, p < .001$) bulunmuştur. Risk alma davranışı ve benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki ($r = -.29, p < .001$) gözlenmektedir. Ayrıca çocukluk çağı travmaları ile benlik saygısı arasında ($r = -.59, p < .001$) negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Çocukluk örselenme yaşantıları ölçeğinin alt boyutları ile diğer ölçekler arasındaki ilişkiye bakıldığında ise risk alma ölçeğinden alınan toplam puan ile çocukluk döneminde yaşanan duygusal kötüye kullanım ve ihmal ($r = .42, p < .001$), çocukluk döneminde yaşanan fiziksel istismar ($r = .40, p < .001$) ve çocukluk dönemi cinsel istismar ($r = .46, p < .001$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmektedir. Benlik saygısı ölçeği toplam puanları ile çocukluk dönemi duygusal kötüye kullanım ve ihmal ($r = -.57, p < .001$), çocukluk dönemi fiziksel istismar ($r = -.49, p < .001$) ve çocukluk dönemi cinsel istismar ($r = -.41, p < .001$) alt ölçekleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler gözlenmiştir.

Tablo 2. Toplam Ölçek Puanları ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişken	Ort. (SS)	1	2	3	4	5	6
1	23,86 (4,18)	-					
2	33,29 (13,29)	.42***	-				
3	23,62 (7,78)	.40***	.73***				
4	5,97 (2,51)	.46***	.52***	.59***			
5	62,88 (21,26)	.46***	.95***	.89***	.66***		
6	65,72 (12,43)	-.29***	-.57***	-.49***	-.49***	-.59***	-

*** $p < .001$ 1. Risk alma 2. Duygusal istismar, ihmal 3. Fiziksel istismar, ihmal 4. Cinsel istismar 5. Çocukluk çağı travmaları 6. Benlik saygısı

Risk Alma Davranışlarının Görülme Sıklıkları

Katılımcıların ilgili ölçekte bulunan maddelere verdikleri yanıtlar 'nadiren', 'bazen', 'sıklıkla' ya da 'her zaman' şeklinde belirttikleri yanıtlar "belirli sıklıkta ve her zaman" olarak gruplandırılmış ve risk alma davranışlarının sıklığını belirlemek üzere frekans analizi yapılmıştır. Yapılan analizlerde en sık görülen riskli davranışların sigara ve alkollü içki kullanmak ve fiziksel kavgalara girmek; az görülen riskli davranışların ise içkili araba kullanmak ve cinsel tacizde bulunmak olduğu saptanmıştır.

Frekans analizi sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Risk Alma Davranışını Yordayan Değişkenler

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda risk alma davranışını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla üç aşamalı hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon denkleminde ilk aşamada, etkilerini kontrol etmek amacıyla demografik değişkenler (cinsiyet ve yaş), ikinci aşamada çocuk-

Tablo 3. Risk Alma Davranışlarının Görülme Sıklığı

Risk Alma Davranışları	Belirli Sıklıkta ve Her Zaman	
	N	%
18-Karşı cinsle arkadaşlık etmek	185	93,0
19-Yaya geçidini kullanmadan karşıya geçmek	178	89,4
22-Gereğinden çok para harcamak	153	76,9
24-Gece eve geç gelmek	129	64,8
20-Ailenin onaylamadığı kişilerle arkadaşlık etmek	120	60,3
25-Arabada emniyet kemeri takmamak	107	53,8
9-Sigara kullanmak	85	42,7
15-Alkollü içki kullanmak	81	40,7
23-Başkalarıyla fiziksel kavgalara girmek	79	39,7
17-Emniyet kemeri takmadan araba kullanmak	75	37,7
21-Tehlikeli sporlar (dağcılık, su kayağı, rüzgâr sörfü, dalgıçlık) yapmak	66	33,2
8-Sarhoş birisinin kullandığı arabaya binmek	66	33,2
6-Siyasi toplantılara katılmak	65	32,7
1-Gaz veya uhu koklamak	60	30,2
10-Eğlencesine ve atari salonlarında para harcamak	59	29,6
14-Hız sınırını aşarak araba kullanmak	55	27,5
12-Otostop yapmak	51	25,6
7-Korunmak için bıçak/çakı vb. aletler taşımak	44	22,1
13-Ehliyetsiz araba kullanmak	44	22,1
11-Anne veya babanın izni olmadan ebeveynlere ait arabayı kullanmak	30	15,1
4-Kumar oynamak	28	14,1
5-Riskli cinsel ilişkiye girmek	28	14,1
16-Uygunsuz şekilde giyinmek	28	14,1
2-İçkili araba kullanmak	24	12,1
3-Cinsel tacizde bulunmak	7	3,5

luk örselenme yaşantıları alt ölçekleri (duygusal istismar/ihmal, fiziksel istismar, cinsel istismar), üçüncü aşamada ise benlik saygısı puanları alınmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te özetlenmiştir.

Regresyon analizi sonucunda, birinci aşamada denkleme alınan demografik değişkenlerden cinsiyetin açıkladığı varyans % 19'dur (F1-193= 46,30, $p < .001$). Risk alma davranışını yordayan ikinci değişken olarak bulunan yaş değişkeni ile birlikte açıklanan varyans % 23'e yükselmiştir (F2-192=30,40, $p < .001$). İkinci aşamada denkleme giren cinsel istismar değişkeni, açıklanan varyansı %38'e yükseltmiştir (F3-191= 40,15, $p < .001$). Bu aşamada denkleme giren fiziksel istismar varyansa %1'lik katkı sağlayarak açıklanan toplam varyansı %39'a yükseltmiştir (F4-190= 32,28, $p < .01$).

TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel amacı, risk alma davranışlarının, bu örüntüde etkili olabileceği düşünülen değişkenlerden çocukluk çağı travmaları ve benlik saygısı açısından incelenmesidir. Bu

doğrultuda yapılan regresyon analizinde, bu iki değişkenin yanı sıra bazı demografik özellikler de denkleme alınmıştır. Elde edilen bulgular, cinsiyet, yaş, çocuklukta maruz kalınan cinsel istismar ve fiziksel istismarın, yaşamın ileriki yıllarında riskli davranışlar sergileme olasılığıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Analiz sonucu cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, erkeklerin daha fazla risk alma davranışı sergilediği görülmüştür. İlgili yazın, bu bulguyu destekler niteliktedir (Arch, 1993; Kelly ve ark. 2005; Sarma ve ark. 2013). 150 çalışmayı kapsayan bir meta analize göre de erkekler kadınlara göre daha fazla riskli davranış sergilemektedir (Brynes ve ark. 1999). Kadınların sağlık, eğlence ve kumar oynama alanlarında riskli davranışlarda bulunma olasılıklarının daha düşük olduğunu gözlenmiştir (Harris ve ark. 2006). Kadınlar bu alanları değerlendirdiklerinde erkeklere oranla daha fazla olumsuz sonuç ve daha az zevk algıladıklarını belirtmişlerdir. Sosyal alanlardaki risk alma eğilimi ise cinsiyet açısından farklılık göstermemiştir. Erkeklerin riskli finansal kararlar almaya da kadınlardan daha eğilimli oldukları bulunmuştur (Powell ve Ansic, 1997). Cinsiyetler arasındaki bu fark, Harris ve arkadaşları (2006) tarafından, kadınların riskli olaylar için algıladıkları olası olum-

Tablo 4. Risk Alma Davranışını Yordayan Değişkenler

Değişken (Regresyon giriş sırasına göre)	R ²	Uyarlanmış R ²	â	s.h.	t	F
1. Aşama						
Cinsiyet	.19	.19	.32	3,76	5,48	46,30***
Yaş	.24	.23	.21	3,66	3,66	30,40***
2. Aşama						
Duygusal istismar, ihmal	-	-	-	-	-	-
Cinsel istismar	.39	.38	.30	3,30	4,35	40,15***
Fiziksel istismar, ihmal	.40	.39	.16	3,26	2,39	32,28**
3. Aşama						
Benlik saygısı	-	-	-	-	-	-

*** $p < .001$, ** $p < .01$

suz sonuçların daha çok, eğlence beklentilerinin ise daha az olması ile açıklanmıştır. Cinsel seçim kuramı temelinde de, genç erkeklerin, etraflarında genç kadınlar olduğunda günlük yaşam olaylarında daha riskli davrandığı sonucu elde edilmiştir (Pawlowski ve ark. 2008). Aynı analiz sonucuna göre, gençlik döneminde yaş yükseldikçe risk alma davranışları daha fazla görülmektedir. Konuyla ilgili önceki araştırmalarda yaşa ilişkin çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. Bir meta analiz çalışması, bu araştırmanın örnekleminin yaş uzamı olan 18-26 yaş aralığına ilişkin olarak, 18-21 yaş grubunun, 21 ve üzeri yaş grubuna göre daha fazla risk alma davranışında bulunduğunu ortaya koymuştur. Ancak 21 yaş üzeri grubun ortalamasını daha ileri yaştaki bireylerin düşürmüş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Byrnes ve ark. 1999). Konuyla ilgili araştırmalar genel olarak gençlik dönemini kapsayan yaş aralığında yaş yükseldikçe riskli davranışların arttığını ortaya koymaktadır (Bayar ve Sayıl, 2005; Simons-Morton ve ark. 2001; Yılmaz, 2000). Regresyon analizi sonucuna göre elde edilen bir başka bulguya göre de, gençlik döneminde risk alma davranışı olasılığını arttıran bir başka etmen, çocukluk çağında cinsel istismara maruz kalmış olmaktır. Bu bulgu, ilgili yazın bilgisiyle tutarlıdır. Cinsel istismar yaşantılarına maruz kalan bireylerin korunmasız cinsel ilişki, alkol ve madde kullanımı gibi riskli davranışlara daha eğilimli olabildikleri yönünde bulgular mevcuttur (Noll ve ark. 2003; Paone ve ark. 1992; Rotheram-Borus ve ark. 1996). Bu bulgular, çocukluk çağı yaşantılarının erken yaşta hamilelik için bir risk etmeni olduğunu; ayrıca bağımlılık tedavisi sürecinde göz ardı edilmemesinin önemini ortaya koymaktadır. Regresyon analizinde risk alma davranışını yordayıcı gücü bulunan bir başka çocukluk yaşantısı da fiziksel istismardır. İlgili yazınla (Ayan, 2007; Cavaiola ve Schiff, 1989; Riggs ve ark. 1990) tutarlı olan bu bulgu, fiziksel istismar geçmişi olan bireylerin, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde alkol ve sigara içme, yasal olmayan ilaç kullanma gibi riskli davranışlara daha eğilimli olduklarını göstermektedir. Aile içi şiddete maruz kalan çocukların daha fazla saldırganlık eğilimi gösterdiği; bunun da risk alma davranışlarıyla ilişkili olabileceği belirtilmiştir (Ayan, 2007).

Araştırmada incelenen bir başka konu, risk alma davranışlarının görülme sıklığıdır. Bu amaçla

yapılan frekans analizi sonuçlarına göre, "yüksek riskli" olarak nitelendirilebilecek (Özmen ve Hatipoğlu Sümer, 2011) 'fiziksel kavgalara girmek', 'gaz veya uhu koklamak', 'riskli cinsel ilişkiye girmek' gibi davranışları belirli sıklıkta ve her zaman yaptığını bildiren katılımcıların oranı, oldukça yüksektir (sırasıyla % 39,7, % 30, % 14,1). Katılımcıların % 3,5'i 'cinsel tacizde bulunmak' eylemini belirli sıklıkta yaptıklarını bildirmiştir. Bu yönde yanıt veren katılımcıların çocukluk örselenme yaşantıları ölçeğine verdikleri yanıtlar incelendiğinde, tamamının, bu ölçekten aldıkları puanların, tüm katılımcıların bu ölçekten aldıkları puan ortalamalarından daha yüksek olduğu; benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanların da tüm katılımcıların bu ölçekten aldıkları puan ortalamalarından daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgu, yaşamın erken dönemlerinde maruz kalınan her türden örselenme (duygusal, fiziksel, cinsel) ve ileri dönemlerde başkalarına yönelik cinsel taciz davranışı arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Benzer sonuçlar, konuyla ilgili başka çalışmalarda da elde edilmiştir (Bayar ve Sayıl, 2005; Özmen ve Hatipoğlu Sümer, 2011). Bu bulgular, gençler arasında, hem kendi hem de başkalarının yaşamlarını tehlikeye atabilecek davranışların yaygınlığı konusunda bir ipucu vermekte; dolayısıyla, bu örüntünün ortaya çıkmasında etkili olabilecek etmenlerin belirlenmesi ve önleyici müdahalelerin belirlenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Araştırma değişkenlerinin birbiriyle olan ilişkisini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçları gözden geçirildiğinde genel olarak değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerinin beklenen yönde olduğu görülmektedir. İlgili yazında çocukluk çağı travmaları ile çeşitli psikiyatrik rahatsızlıklar arasında pozitif yönde ilişki olduğuna dair tutarlı bulgular mevcuttur (Felitti ve ark. 1998; Green ve ark. 1999; Yanık ve Özmen, 2002; Zoroğlu ve ark. 2001). Aynı ilişki, risk alma davranışlarıyla da bulunmuştur (Hernandez ve ark. 1993; Smith ve Thornberry, 1995). Dolayısıyla, araştırmada elde edilen çocukluk çağı travmaları ve gençlik döneminde risk alma davranışları sergileme ilişkisi, ilgili yazın bulgularıyla desteklenmektedir. Çocukluk çağı travmalarının aynı zamanda benlik saygısında da sorunlara neden olabileceğini gösteren araştırma bulguları mevcuttur (Dubowitz ve ark. 2002; Gross ve Keller, 1992; Jessor ve ark. 2003; Newcomb ve ark. 1986; Oates

ve ark. 1985; Stein ve ark. 2002). Bu çalışmada bu doğrultuda elde edilen bulgular, ilgili yazındaki benzer sonuçlarla desteklenmektedir.

Kısıtlılıklar: Araştırmanın bilimsel yazına katkıları ve doğrularının yanı sıra, özellikle yöntemden kaynaklı bir takım sınırlılıkları da bulunmaktadır. Her şeyden önce, araştırma deseninin kesitsel olması, incelenen değişkenler arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurmayı engellemektedir. Dolayısıyla, konuyla ilgili gerçekleştirilecek boylamsal çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca, kullanılan ölçme araçlarının özbildirime (self-report) dayanması katılımcıların yanlı yanıt verme eğilimini ortaya çıkarabileceği için (örneğin, kendini iyi gösterme ya da olduğundan kötü gösterme), bu yöntemin kullanıldığı tüm araştırmalarda olduğu gibi, bu çalışmada da bir sınırlılık olarak düşünülebilir. Bu nedenle, özbildirime dayanan ölçüm araçlarının kullanımına ek olarak, aynı katılımcılarla yapılandırılmış görüşmeler yaparak nitel analiz yöntemiyle elde edilecek bilgilerin, nicel veri sonuçlarıyla bir arada değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Araştırmada incelenen çocukluk çağı travmaları bilgisinin geriye dönük olarak ölçek bilgisinden elde edilmesi de çalışmanın bir başka kısıtlılığıdır. Yetişkinlerin çocukluk travmaları gibi belli olayları doğru hatırladığını gösteren araştırma bulgularına (Brewin, Andrews ve Gotlib, 1993) karşın, geriye dönük ölçümlerin geçerliliği ile ilgili ciddi tartışmalar da mevcuttur (Petrosky, 2000; McGinn ve ark., 2005; Akt., Kaya, 2008). Bu nedenle, bu değişkenin incelendiği bazı çalışmalarda, kayıtlardan istismar öyküsü kanıtlanmış kişiler katılımcı olarak çalışmaya dahil edilmektedir. Araştırma deseni ve değerlendirme araçlarının türünün dışında bu çalışmada kısıtlılık olarak yorumlanabilecek bir başka nokta da, örnekleme oluşturan genç yetişkin bireylerin üniversite öğrencileriyle sınırlı olmasıdır. Risk alma davranışının farklı sosyokültürel düzeylerde farklı örüntülerle ortaya çıkabileceği gerçeği nedeniyle, bu sınırlılık, bulguların genellenmesinin önünde bir engeldir.

SONUÇ

Bu araştırmanın bulguları, bu konunun görece daha az incelendiği genç yetişkinlerde görülen risk alma davranışlarının, çocukluk dönemi örülenme

yaşantıları ve benlik saygısı ile ilişkisini göstermiştir. Çocukluk çağında maruz kalınan travmaların yetişkinlikte pek çok sorunla ilişkili olduğu bilgisinden hareketle, ergenlik ve genç yetişkinlikte bireysel ve toplumsal açıdan önemli bir sorun alanı olan risk alma davranışlarının bu olası temelini göz önünde bulundurmamak, müdahalenin odağını belir-tiden kökene kaydırmanın gerekebileceği durumlar olabileceğini akılda tutmayı sağlayacaktır. Benlik saygısı konusundaki bulgu da, tedavi kadar, benlik saygısına yönelik programlarla, önleyici müdahalelerin de göz önünde bulundurulabileceğine ilişkin kanıt sağlamaktadır (Oates ve ark. 1985). Bu sonuçlar genel olarak, ülkemizde sayısı çok fazla olmayan risk alma davranışlarının olası kökenlerini anlamaya yönelik çalışmalar konusunda yeni bilgiler sağlamıştır.

Yazışma adresi: Doç. Dr. Banu Yılmaz. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü, Sıhhiye, Ankara, yilmazb@ankara.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abdullah ASM, Fielding R, Hedley, AJ (2003) Understanding Sexual Risk Taking Behaviour in Hong Kong University Students: A health promotion perspective. *Prev Med* 37: 311-318.
- Aras Ş, Günay T, Özcan S ve ark. (2007) İzmir İlinde Lise Öğrencilerinin Riskli Davranışları, *Anadolu Psikiyatri Derg* 8: 186-196.
- Arch, EC (1993) Risk Taking: A Motivational Basis For Sex Differences. *Psychol Rep* 73: 3-11.
- Aslan SH, Alparslan ZN (1999) Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin bir üniversite öğrencisi örnekleminde geçerlik, güvenirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Derg* 10: 275-285.
- Ayan S. (2007) Aile içi şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Derg* 8: 206-14.
- Baumeister RF (2005) Rethinking Self Esteem Why Nonprofits Should Stop Pushing Self-Esteem and Start Endorsing Self-control. *Stanford Innovation Review*: 34-41.
- Bayar N, Sayıl M (2005) Brief Report: Risk-taking behaviours in a non-western urban adolescent sample. *J Adolesc* 28: 671-676.
- Bernstein DP, Fink L, Handelsman L ve ark. (1994) Initial reliability of and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *Am J Psychiatry* 151: 1132-1136.
- Brewin, C., R., Andrews B. & Gotlib I., H. (1993). Psychopathology and early experience: A reappraisal of retrospective reports. *Psychological Bulletin*, 113, 82-98.
- Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2010.
- Byrnes JP, Miller DC, Schafer WD (1999) Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychol Bull* 125: 367-383.
- Campbell J (1990) Self Esteem and Clarity of the Self Concept. *J Pers Soc Psychol* 59(3): 538-549.
- Caviola A, Schiff M (1989) Self-esteem in abused chemically dependent adolescents. *Child Abuse Negl* 13: 327-334.
- Coopersmith S (1967) The antecedents of self-esteem. San Francisco: W. H. Freeman Co.
- Dubowitz H, Papas MA, Black MM ve ark. (2002) Child neglect: outcomes in high-risk urban preschoolers. *Pediatrics* 109: 1100-1107.
- Durmuşoğlu N, Yıldırım-Doğru SS (2006) Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikte yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. *Çocuk Genç Ruh Sağlık Derg* 15: 237-246.
- Ellickson PL, Tucker TS, Klein DJ (2001) High-risk behaviours associated with early smoking: results from a 5-year follow up. *J Adolesc Health* 28: 465-473.
- Evren C, Ögel K (2003) Alkol/madde bağımlılarında dissosiyatif belirtiler ve çocukluk çağı travması, depresyon, anksiyete ve alkol/madde kullanımı ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Derg* 4: 30-37.
- Felitti V, Anda RF, Nordenberg D ve ark. (1998) Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adult. *Am J Prev Med* 14: 245-258.
- Green CR, Flove-Valencia H, Rosenblum L ve ark. (1999) Do physical and sexual abuse differentially affect chronic pain states in women? *J Pain Symptom Manage* 18: 420-426.
- Greene K, Krmar M, Walters LH ve ark. (2000) Targeting adolescent risk taking behaviours: The contributions of egocentrism and sensation seeking. *J Adolesc* 23: 439-461.
- Gross AB, Keller HR (1992). Long-term consequences of childhood physical and psychological maltreatment. *Agr Behav* 18: 171-185.
- Harris CR, Jenkins M, Glaser D (2006) Gender differences in risk assessment: Why do women take fewer risks than men? *Judgm Decis Mak* 1: 48-63.
- Hernandez JT, Lodico M, DiClemente RJ (1993) The effects of child abuse and race on risk-taking in male adolescents. *J National Med Assoc* 85: 593-597.
- Jessor R, Turbin MS, Costa FM ve ark. (2003) Adolescent problem behavior in China and the United States: A cross-national study of psychosocial protective factors. *J Res Adoles* 13: 329-360.
- Kalkan M, Karadeniz-Özbek S (2011) Çocukluk çağı travmaları ergenlerdeki flört kaygısını yordar mı? *Çocuk Genç Ruh Sağlık Derg* 18: 35-44.
- Kavas AB (2009) Self-esteem and health-risk behaviours among Turkish late adolescents. *Adolescence* 44: 187-198.
- Kaya, F. (2010) Çocukluk döneminde yaşanan istismarın kişiler-arası ilişki tarzları üzerindeki etkisi: erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelly DB, Rollings AL, Harmon JG (2005) Chronic Self-Destructiveness, Hopelessness, and Risk-Taking in College Students. *Psychol Rep*: 96: 620-624.
- Klein H, Elifson WK, Sterk CE (2007) Childhood neglect and adulthood involvement in HIV-related risk behaviours. *Child Abuse Negl* 31: 39-53.
- Nelson EC, Heath AC, Madden PAF ve ark. (2002) Association between self-reported childhood sexual abuse and adverse psychological outcomes results from a twin study. *Arch General Psychiatry* 59: 139-145.
- Newcomb MD, Maddahian, E, Bentler PM (1986). Risk Factors For Drug Use Among Adolescents: Concurrent and longitudinal analyses. *Am J Public Health*. 76: 525-531
- Noll JG, Trickett PK, Putnam FW (2003) A prospective investigation of the impact of childhood sexual abuse on the development of sexuality. *J Consult Clin Psychol* 71: 575-586.
- Oates RK, Forrest D, Peacock A (1985). Self- Esteem of Abused Children. *Child Abuse Negl* 9: 159-163.
- Özmen O, Hatipoğlu Sümer Z (2011) Predictors of risk-taking

- behaviours among Turkish adolescents. *Pers Indiv Differ* 50: 4-9.
- Paone D, Chavkin W, Willets I ve ark. (1992) The impact of sexual abuse: Implications for drug treatment. *J Womens Health* 1: 149-153.
- Pat-Horenczyk R, Peled O, Miron T ve ark. (2007) Risk taking behaviours among Israeli adolescents exposed to recurrent terrorism: Provoking danger under continuous threat. *Am J Psychiatry* 164(1): 66-72.
- Pawlowski B, Atwal R, Dunbar, RIM (2008) Sex differences in everyday risk-taking behaviour in humans. *Evol Psychol* 6: 30-42.
- Powell M, Ansic D (1997) Gender differences in risk behaviour in financial decision making: An experimental analysis. *J Econ Psychol* 18: 605-628.
- Resnick MD, Bearman PS, Bauman KE ve ark. (1997) Protecting adolescents from harm. *J Am Med Assoc* 278: 823-832.
- Riggs S, Alario AJ, McHorney C (1990) Health risk behaviors and attempted suicide in adolescents who report prior maltreatment. *J Pediatr* 116: 815-821.
- Rotheram-Borus MJ, Piacentini J, Van Rossem R ve ark. (1996) Enhancing treatment adherence with a specialized emergency room program for adolescent suicide attempters. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatr* 35: 654-663.
- Sarma KM, Carey RN, Kervick AA ve ark. (2013) Psychological factors associated with indices of risky, reckless and cautious driving in a national sample of drivers in the Republic of Ireland. *Accident Anal Prev* 50: 1226-1235.
- Senn TE, Carey MP (2010) Child maltreatment and women's adult sexual risk behaviour: Childhood sexual abuse as a unique risk factor. *Child Maltreat* 15: 324-335.
- Shrier LA, Harris SK, Sternberg M ve ark. (2001) Associations of depression, self esteem, and substance use with sexual risk among adolescents. *Prev Med* 33: 179-189.
- Simons-Morton B, Haynie DL, Crump AD ve ark. (2001) Peer and parent influences on smoking and drinking early adolescents. *Health Educ Behav* 28: 95-107.
- Smith GE, Gerrard M, Gibbons FX. (1997) Self esteem and the relation between risk behaviour and perceptions of vulnerability to unplanned pregnancy in college women. *Health Psychol* 16: 137-146.
- Smith C, Thornberry TP (1995) The relationship between childhood maltreatment and adolescent involvement in delinquency. *Criminology* 33: 451-481.
- Stein JA, Lelie MB, Nyamathi A (2002) Relative contributions of parent substance use and childhood maltreatment to chronic homelessness, depression, and substance abuse problems among homeless women: Mediating roles of self-esteem and abuse in adulthood. *Child Abuse Negl* 26: 1011-1027.
- Toker T (2011) Madde kullananlarda çocukluk örselenme yaşantılarının, madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Derg* 22: 83-92.
- Turan N, Tufan B (1987) Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri'nin (SEI) geçerlik-güvenirlik çalışması. 23. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Kitabı. İstanbul, s. 816-817.
- World Health Organization (2002) World Report on Violence and Health. World Health Organization (2011) Young People: Health Risks and Solutions.
- Yanık M, Özmen M (2002) Psikiyatri polikliniğine başvuran hastalarda çocukluk çağı kötüye kullanım/ihmal yaşantıları ile intihar, kendine fiziksel zarar verme ve dissosiyatif belirtiler arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Derg* 3: 140-146.
- Yılmaz, T. (2000). Ergenlikte risk alma davranışlarının incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi.
- Zoroğlu SS, Tüzün Ü, Şar V ve ark. (2001) Çocukluk dönemi istismar ve ihmalin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2: 69-78.